

DIGITAL CIVILIZATION AND HUMANISTIC VALUES: NEW TASKS FOR THE NATIONAL EDUCATION SYSTEM

Yulduz Muzaffarovna Namazova

Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophy, Associate Professor

National University of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: digital civilization, national education, social consciousness, identity, artificial intelligence, axiology, philosophical analysis.

Received: 19.09.25

Accepted: 20.09.25

Published: 21.09.25

Abstract: The article examines the socio-philosophical impact of the formation and development of digital civilization on the national education system. Digital transformation is considered not only as technological modernization but also as a complex process affecting social consciousness, culture, and national identity. In the digital environment, the national education system emerges not only as an object of modernization but also as an institution that strengthens humanistic values, national identity, and social stability. The study applies critical, reflexive, and axiological approaches to provide an in-depth analysis of the impact of digital transformation on education.

RAQAMLI SIVILIZATSIYA VA INSONPARVARLIK QADRIYATLARI: MILLIY TA'LIM TIZIMIDAGI YANGI VAZIFALAR

Yulduz Muzaffarovna Namazova

falsafa fanlari doktori (PhD), dotsent

O'zbekiston Milliy Universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: raqamli sivilizatsiya, milliy ta'lim, ijtimoiy ong, idenitet, sun'iy intellekt, aksiologiya, falsafiy tahlil.

Annotatsiya: Maqolada raqamli sivilizatsiyaning shakllanishi va rivojlanishining milliy ta'lim tizimiga ijtimoiy-falsafiy ta'siri tahlil qilinadi. Raqamli transformasiya faqatgina texnologik modernizatsiya emas, balki ijtimoiy ong, madaniyat va milliy identifikatsiyasiga ta'sir etuvchi murakkab jarayon sifatida qaraladi.

Milliy ta'lim tizimi raqamli muhitda nafaqat zamonaviy vositalarni joriy qilmoqda, balki gumanitar qadriyatlar, milliy o'ziga xoslik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi institut sifatida o'z o'rnini mustahkamlamoqda. Maqolada tanqidiy, refleksiv va aksiologik metodologik yondoshuvlar asosida raqamli transformatsiyaning ta'limga ta'siri chuqur tahlil etilgan.

ЦИФРОВАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ И ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ: НОВЫЕ ЗАДАЧИ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Юлдуз Музаффаровна Намазова

Узбекистана, доктор философских наук (PhD), доцент

Национальный университет

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: цифровая цивилизация, Национальное образование, общественное сознание, идентичность, искусственный интеллект, аксиология, философский анализ.

Аннотация: В статье анализируется социально-философское воздействие формирования и развития цифровой цивилизации на Национальную систему образования. Цифровая трансформация рассматривается не только как технологическая модернизация, но и как сложный процесс, влияющий на общественное сознание, культуру и Национальную идентичность. Национальная система образования в цифровой среде выступает не только как объект модернизации, но и как институт, укрепляющий гуманитарные ценности, Национальную самобытность и социальную устойчивость. В работе применяются критический, рефлексивный и аксиологический подходы для глубокого анализа влияния цифровой трансформации на образование.

Kirish. XXI asrda jamiyatning raqamli sivilizatsiyaga o'tishi inson hayoti, madaniyati va ta'limida tub o'zgarishlar sodir etmoqda. Bu jarayon nafaqat texnologik yangilanish, balki ijtimoiy ong hamda axloqiy qadriyatlar tizimiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalari va algoritmik boshqaruv modellarining joriy etilishi natijasida hatto "insoniylik" tushunchasining o'zi qayta shakllanishi mumkinligi ta'kidlanmoqda.

Milliy ta'lim tizimi raqamli muhitga moslashish jarayonida zamonaviy raqamli vositalarni joriy etish barobarida o'zining gumanitar va identitetni shakllantiruvchi vazifalarini ham qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lmoqda. Darhaqiqat, ta'lim sohasi axborot texnologiyalariga tayangan

yangi davrda ham estetik-axloqiy ideallar va milliy o'zlikni tarbiyalovchi ijtimoiy institut sifatida o'z tarixiy va madaniy rolini yo'qotmasligi zarur. Shu bois ushbu maqolada raqamli sivilizatsiyaning shakllanishi va rivojlanishining milliy ta'lim tizimiga ko'rsatayotgan ta'siri ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Xususan, raqamli transformatsiyaning inson tafakkuri, ijtimoiy ong va identitetga ta'siri, milliy ta'lim tizimining nafaqat texnologik, balki gumanitar hamda madaniy o'zgarishlarga qanday moslashayotgani ko'rib chiqiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt va algoritmik boshqaruv jarayonlarining axloqiy, gnoseologik (bilim nazariyasi) va antropologik oqibatlari tanqidiy, refleksiv va aksiologik yondashuvlar asosida tahlil etiladi.

Metod. Maqolada tadqiqot uslubi sifatida ijtimoiy falsafaning metodologik yondashuvlari tanlandi. Tadqiqot asosan nazariy-qiyosiy tahlilga tayangan bo'lib, raqamli transformatsiya jarayonlari tanqidiy, refleksiv va aksiologik nuqtai nazardan o'rganildi. Tanqidiy yondashuv orqali raqamli yangilanishlarning biryoqlama talqinini cheklash va ularning salbiy jihatlarini aniqlash maqsad qilingan; masalan, inson ongingning texnologiyaga faqat instrument sifatida qaram bo'lib qolmasligi lozimligi ta'kidlanadi. Refleksiv yondashuv esa ta'lim jarayonining o'z-o'zini tahlil qilishi va yangi raqamli sharoitda o'z vazifalarini qayta anglab olishini nazarda tutadi. Aksiologik (qadriyatlarga yo'naltirilgan) yondashuv doirasida raqamli tsivilizatsiya sharoitida milliy-ta'limiy jarayonlarda insonparvarlik, madaniy va ma'naviy qadriyatlarning uzviyligini saqlab qolish masalasi markaziy o'ringa qo'yildi. Tadqiqot davomida turli manbalardagi mualliflarning qarashlari qiyosiy tahlil qilinib, raqamli tafakkur va milliy ta'lim o'rtasidagi dialektik bog'liqlik ijtimoiy-falsafiy metodologiya asosida yoritildi.

Natijalar. Tahlil natijalariga ko'ra, raqamli sivilizatsiya va milliy ta'lim tizimi o'zaro ta'sirida quyidagi asosiy holatlar kuzatildi:

- Inson tafakkuri va identitetining transformatsiyasi: Raqamli transformatsiya inson tafakkurining uslub va shakllarini o'zgartirib, ijtimoiy ong hamda shaxsiy/nacional identitet tushunchalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli muhitda axborot oqimining ko'pligi va tezligi natijasida insonning dunyoqarashi va o'zini anglash jarayonlari yangi shaklga kirib bormoqda.

- Milliy ta'lim tizimining gumanitar moslashuvi: Ta'lim tizimi raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan birga, gumanitar va madaniy vazifalarini qayta talqin qilmoqda. Milliy ta'lim axborotlashgan jamiyat sharoitida ham estetik ideal, axloqiy tarbiya va milliy o'zlikni shakllantirish kabi an'anaviy funksiyalarini saqlab qolishga intilmoqda. Bu esa ta'lim muassasalaridan raqamli vositalarni milliy madaniyat va qadriyatlarga zid kelmagan holda integratsiya qilishni talab etadi.

- Bilimning pragmatizatsiyalashuvi va gnoseologik chuqurlikning kamayishi: Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga keng tatbiq etilishi bilimning pragmatizatsiyalashuvi (amaliy

natija va foydaga yo'naltirilishi) hamda soddalashuviga olib kelmoqda. Oqibatda, mazmunan chuqur ilmiy bilim berish o'rniga, qisqa va yuzaki axborotga tayanish hollari ortmoqda. Bu gnoseologik (bilimga doir) chuqurlikning yo'qolishi xavfini tug'diradi, ya'ni talaba va o'qituvchilarning bilimni keng va asosli anglash qobiliyatiga putur etishi mumkin.

- Axloqiy va identitet inqirozi xavotirlari: Sun'iy intellekt va algoritmik boshqaruv jarayonlari jamiyatda axloqiy mezonlarning zaiflashuvi xavfini keltirib chiqarmoqda. Tadqiqotlar raqamli davrda insoniyatning axloqiy tamoyillari texnologik jarayonlar ta'sirida deyarli "devalvatsiya"ga uchrashini ko'rsatmoqda. Bunga qo'shimcha ravishda, raqamli transformatsiya sharoitida shaxs va jamiyat identiteti inqirozga uchrashi mumkin. Xususan, milliy o'zlikni anglash zaiflashsa, bu jamiyatda ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois milliy ta'lim jarayonida milliy identitetni mustahkamlash, raqamli muhitga qaramay, ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

Muhokama. Raqamli sivilizatsiya va milliy ta'lim tizimi o'rtasidagi munosabatlar murakkab hamda ko'p qirrali jarayon bo'lib, uni ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilish turli yondashuvlarni talab etadi. Tadqiqotda ko'rib chiqilgan mualliflarning yondashuvlari raqamlashtirish jarayonining biryoqlama emasligini, balki ko'p qatlamli madaniy, axloqiy va gnoseologik jihatlar mavjudligini ko'rsatadi. Har bir yondashuvda bu jarayonda inson markaziyligini saqlab qolish zarurati alohida ta'kidlanadi, ya'ni raqamli o'zgarishlar jarayonida ham inson omili va uning qadriyati asosiy o'rinda qolishi lozim.

Masalan, M.A. Sa'dullaeva raqam fenomeniga aksiologik-ma'naviy jihatdan yondashib, "raqam – majoziy ifoda shakli bo'lishi bilan birga, tafakkur evolyutsiyasining konseptual komponenti" ekanligini ta'kidlaydi. Muallif qadimiy ontologik tushunchalar va zamonaviy informatika o'rtasida gnoseologik ko'prik o'laroq "raqam" tushunchasini talqin etarkan, uning faqat texnik emas, balki kulturolofik va aksiologik yukini ochib beradi. Shundan kelib chiqqan holda, Sadullaeva raqamli sivilizatsiya sharoitida ta'limning estetik, tarbiyaviy va tarixiy komponentlarini saqlab qolish zarur deb hisoblaydi. S.Q. Abdusobirov esa raqamli jamiyatda innovatsion faoliyatni "nafaqat iqtisodiy yutuqlarga olib keladi, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etish vositasiga ham aylanadi" deya izohlaydi. Bu yondashuv raqamli transformatsiyaning faqat texnik-iqtisodiy emas, balki ijtimoiy ahamiyatini ham ko'rsatadi. Shu bilan birga, Absobirov fikrining tahlili raqamli innovatsiyalar joriy etilishida ijtimoiy ongning texnologiyalarga tobe qilmaslik, ularga faqat vosita sifatida qaramaslik lozimligini ko'rsatadi. Demak, Sadullaeva va Absobirovning qarashlari raqamli taraqqiyotga aksiologik va tanqidiy yondashuvlarni uyg'unlashtirib, raqamli muhitda insoniy-ma'naviy qadriyatlarni asrash g'oyasini ilgari suradi.

Boshqa tomondan, ayrim tadqiqotchilar raqamli transformatsiyani inson mavjudligining tuzilmalari darajasida tahlil qilmoqdalar. V. Moiseev va boshqalar zamonaviy ta'limning informatsion paradigmasi yangi falsafiy tafakkur doirasini talab qilishini, bunda real va virtual mavjudlikni uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv ta'lim sohasida reflektiv o'zgarish zaruratini ko'rsatadi: pedagogik tafakkur yangi sharoitda an'anaviy va raqamli reallikni integratsiyalovchi usullarni ishlab chiqishi lozim. A. Lazarevich esa raqamli transformatsiyani "insoniyat hayotining asosiy tuzilmalari va ijtimoiy-biologik evolyutsiya ritmining sun'iy modifikatsiyasi" deb talqin etib, jarayonning ontologik oqibatlariga e'tibor qaratadi. Ya'ni, raqamli o'zgarishlar inson hayot tarzining tabiiy rivojlanishiga aralashib, uni sun'iy yo'nalishga solishi mumkinligi haqida ogohlantiradi. Moiseevning paradigmatic yondashuvi va Lazarevichning ontologik tahlili raqamli sivilizatsiya davrida ta'lim tizimiga kengroq falsafiy nazar tashlash lozimligini ko'rsatadi – bu nazar real va virtual olamlar dialektikasini hamda texnologik evolyutsiyaning insoniy hayotga ta'sirini chuqurroq anglashni talab qiladi.

Raqamli jarayonlarga tanqidiy yondashgan olimlar ham bor. S. Bezklubaya raqamli tsivilizatsiyaning axloqiy xavflarini tahlil qilar ekan, raqamli davrda "insoniyat axloqiy tamoyillari texnologik jarayonlar natijasida devalvatsiyaga uchramoqda" degan xulosaga keladi. Bu fikr raqamli muhitda axloqiy qadriyatlar qadrsizlanishi mumkinligiga jiddiy ishora bo'lib, ta'lim mazmunini belgilashda axloqiy tarbiyaga ko'proq e'tibor qaratish lozimligini anglatadi. Y. Zhu esa raqamli texnologiyalar ta'sirida talabaning o'zini idrok etishi, mustaqil fikrlashi va yaratuvchanlik salohiyati pasaymoqda, deya kuzatadi. Biroq u bu holatni keskin tanqidiy ohangda qabul qilish bilan cheklanmay, inson va texnologiya o'rtasida intersub'yektiv aloqani kuchaytiruvchi yangi pedagogik yondashuvlar orqali muammoni bartaraf etish mumkinligini taklif qiladi. Raqamli ta'lim sharoitida talaba faolligining susayishi haqidagi bu ogohlantirish tanqidiy tahlil bilan birga, amaliy echimga yo'naltirilgan reflektiv yondashuv namunasidir. S. Ivashevsky raqamli transformatsiyaning milliy identitetga salbiy ta'sir ehtimolini e'tirof etib, "ta'lim jarayonida milliy o'zlikni anglash jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun zarur omildir" deya yozadi. Bu yondashuv ham tanqidiy (raqamli jarayonning xavfini ko'rsatadi), ham aksiologik (milliy o'zlik qadriyatini ustuvor qo'yadi) xarakterga ega bo'lib, raqamli davrda ta'lim oldidagi eng muhim vazifalardan birini – milliy identitetni mustahkamlash vazifasini eslatadi.

Yuqoridagi yondashuvlarni tahlil qilar ekan, ularni shartli ravishda ijtimoiy-falsafiy tahlilning tanqidiy, reflektiv va aksiologik yo'nalishlariga ajratish mumkin. Tanqidiy yondashuv (Bezklubaya, Ivashevsky, Zhu kabi) raqamli transformatsiya oqibatida kelib chiqayotgan axloqiy-insoniy muammolarni fosh etib, jamiyat va ta'lim oldida turgan xavflarni ko'rsatadi. Reflektiv yondashuv (Moiseev paradigmasi yoki Ilinskiyning ta'limni reflektiv madaniyat modeli g'oyasi) esa ta'lim tizimining o'zgaruvchan sharoitda o'zini o'zi tahlil qilishi, yangi tamoyillar asosida

qayta qurilishi lozimligini uqtiradi. Aksiologik yondashuv esa (Sadullaeva va Ivashevsky nuqtai nazarlari misolida) raqamli davrda ham milliy, ma'naviy va madaniy qadriyatlarning uzviyligini ta'minlashga intiladi. Shunday qilib, ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan raqamli transformatsiya jarayonlarini mukammal anglash uchun bu uch yondashuv uyg'unligi talab etiladi. Ya'ni, raqamli innovatsiyalarni joriy etishda tanqidiy fikrlash bilan ularning xavf va oqibatlarini inobatga olish, reflektiv yondashuv bilan ta'lim jarayonini doimiy ravishda takomillashtirish hamda aksiologik yondashuv bilan insonparvarlik va milliy-ma'naviy qadriyatlarni asrash muvozanatini topish zarur.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli sivilizatsiya milliy ta'lim tizimini har jihatdan o'zgartirib, uning oldiga yangicha vazifalar va sinovlar qo'ymoqda. Raqamli transformatsiya jarayonida ta'lim texnologik innovatsiyalarni integratsiya qilar ekan, o'zining milliy, madaniy va ma'naviy vazifalarini unutmasligi lozim. Ijtimoiy-falsafiy yondashuvlar asosida olib borilgan tahlil raqamli taraqqiyotga moslashishda insonparvarlik va axloqiylik mezonlarini ustuvor qo'yish zarurligini tasdiqlaydi. Milliy ta'lim tizimi raqamli muhitda ham jamiyatning identitet, ma'naviyat va ijtimoiy ongini shakllantiruvchi asosiy institutsional rolini yo'qotmasligi, aksincha uni yangi sharoitlarda yanada mustahkamlashi kerak. Buning uchun ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bog'liq qarorlar va strategiyalar tanqidiy tafakkur, reflektiv yondashuv va aksiologik prinsiplar asosida ishlab chiqilishi lozim. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, milliy ta'lim tizimining raqamli davrga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun texnologik innovatsiyalar va insoniy-ma'naviy qadriyatlar o'rtasida muvozanatni ta'minlash, shuningdek, raqamli avlod tafakkurini mustaqil va ijodiy ruhda tarbiyalash bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kara-Murza S.G. Raqamli jamiyat va tafakkur inqirozi. – Moskva: Nauka, 2019.
2. Korzhuev A.V. Antropologik krizis va ta'lim strategiyalari. – Moskva: Pedagogika, 2020.
3. Ilinskiy I.M. Ta'lim – reflektiv madaniyat modeli. – Moskva: Znanie, 2017.
4. Harari Y.N. Homo Deus: Ertangi kun tarixining qisqacha sharhi. – Moskva: AST, 2018.
5. Filippov O.A. Bilimning raqamli transformatsiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2024.
6. Yugay Ye. Raqamli madaniyat: ijtimoiy-falsafiy tahlil. – Toshkent: Ma'naviyat, 2022.
7. Sadullaeva M.A. Raqam va tafakkur: madaniyatlararo tahlil. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2024.

8. Absobirov S.Q. Innovatsion tafakkur va raqamli jamiyat falsafasi. – Toshkent: Yangi Asr, 2024.
9. Moiseev V. va boshqalar. Falsafa va zamonaviy ta'lim paradigmasi. – Moskva: Prosveshchenie, 2020.
10. Lazarevich A. Raqamli transformatsiya: ijtimoiy-biologik nazariyalar. – Kiyev: Nauka, 2020.
11. Bezklubaya S. Texnologiya va axloq: ijtimoiy xavflar tahlili. – Minsk: FilFak, 2023.
12. Zhu Y. Digitalization and the decline of student agency. – Beijing: Educational Philosophy Review, 2025.
13. Ivashevsky S. Milliy identitet va ta'lim: zamonaviy chaqiriqlar. – Moskva: Pedagogika, 2021.